

שיים שבהליכה בדרך ההכרה המיסטית. לבקורת המיסטיקה תורם משהו יחסו האירוני קימעה אל נושאו, אף שהוא מדגיש כמה הוא חיוני ובלתי-אמצעי. ספק אם די בכך. נאה מאד רגישותו של המחבר לסגנונה המיוחד של המיסטיקה, ויכלתו לקיים יחס הדדי עם סגנון זה בלא שתיפגע צלילות הרצאתו. יפה ההרגשה של מעורבות גדולה והסתייגות בצדה, שבלעדיה ספר על מיסטיקה מועד לאקדמיוס תפל או לדברנות עקרה. הפרק האחרון של הספר, "אחת-עשרה התמציות של המצב המיסטי", שנת-פרסם בשעתו כמאמר ב"קשת", עדיין הוא לוזו של הספר, ובו כדאי לפתוח את הקריאה. ל.ד.

איך אפשר לאהוב

זהו קובץ-שירים ראשון למחברו הצעיר, וזהו גם קובץ-שירים ראשון בקורות הספרות העברית שנכתב עברית בידי פייטן בן-הארץ שהורתו וגידולו בלשון הערבית. שהרי נעים עריידי, סטודנט בן 24 הלומד ספרות עברית ומדע-המדינה באוניברסיטת חיפה, הוא בן משפחה דרווית בכפר מע'אר שלידי טבריה. במובן מסוים, במובן חשוב מאד, הרי זה אפוא ספר יחיד בסוגו, אפילו חלוצי. במובן זה כשלעצמו ראוי הוא כבר, כמדומה, לשימת-לב, מהגם שבעצם הופעתו, על הרקע האישי והחברתי הנלבט של כתיבתו, הוא נושא עמו הבטחה רבת-ענין ורבת-משמעות להמשך: להמשך שירתו העברית של עריידי, ולביטויי שירי של יוצרים נוספים ממוצא דרווי, מוסלמי ונוצרי, כחלק אורגאני של שירה עברית חדשה אשר עושר נימיה וניגודיה מוסיף לה חוסן ועוז.

לטוב-המזל, אין ערכו של קובץ-ביכורים זה מתמצה ב"קוריו" שבו, ובוודאי שאינו מתמ-צה בעובדה ה"פיקנטית" שאי-כנה נמצא מחברו מעורב בפרשה משפטית-בטחונת

המאחד לשם הבנת מושג כה עשיר) אלא גם חלק פעיל להם בחיים שנחוו בכל מיני מקומות, בהקשרים חברתיים ורוחניים חרף-מיסטיים, לאור כל מיני ציפיות וערכים. בלי ראייה היסטורית של המיסטיקה אין אפשרות לבקורת בעלת-ערך עליה; בלי לראות את ההבדלים בין הרקעים השונים של המיסטיקה אין לדון במשתמע ממנה בתחומים שמחוצה לה. אין פירוש הדבר שצריך היה לצרף לספר הזה על החוויה המיסטית אנציקלופדיה שלמה, "suma" של כל שאינו מיסטיקה בחיי האנושות מאז ומעולם; אבל הפניית הדוגמות מערבה היתה יכולה להפיג לא מעט מטעם האוטוריית של גילויי המיסטיקה המובאים בספר הזה. בתרבות המערב, למשל, יש קשר חשוב בין מהפכנות חברתית ובין ראיית-עולם מיסטית, בין לאומנות ובין מיסטיקה—אולי במובן מדוקדק פחות מזה שהתכוון לו המחבר—וברור כי אף אחד מן הנושאים האלה אינו יכול לצוץ בתוך ספר שעניינו, רובו-ככולו, בתרבות-המזרח ובצד-דים המערביים הניתנים לקישור אל המזרח, על-דרך הפסיכולוגיה.

ההנחה בדבר המצע האנושי המשותף לכל האדם היא נאה והומאנית, וברורים מאליהם יתרונותיה התיאורטיים והמוסריים. הנחה זו שביסוד ספרו של ב.ע.ש. מעוררת את הקורא להינכח כי בעצם אין המיסטיקה רחוקה ביותר מפתחו שלו, או מפתחם של הפילוסופים, האמנים והמדענים שהוא מורגל בהם. על סמך הנחה-ההרגשה זו גדונה כאן המיסטיקה רק כתשובה אחת אפשרית מתוך שאר תשובות המוכרות לפילוסופיה, על שאלה מתחום תורת-ההפרה: "כיצד יופר העולם באמת", או, לחילופים, "איך אכיר את עצמי באמת". לכן, דומה, אין הבקורת על המיסטיקה מלאה כאן כל-צרכה. שרפשטיין מצביע אמנם על פגמים לוגיים בטיעוניהם של מיסטיקנים (בשעה שבקורת על המיסטיקה, כתופעה של חיי-רוח, אינה יכולה לעמוד על הפרכתה של זו בחינת תיוה אפיסטמולוגית); ובהערות קצרות מדי הוא מורה על התוקפנות הכרוכה לפעמים במיסטיקה, ועל ההתעלמות מדרישת החיים המע-

* נעים עריידי: איך אפשר לאהוב (שירים); הוצאת עקד, 1972; עמ' 46.

כבר בחצי ימיו

ספרון זעיר, קובץ ראשון למשורר, ובו נימה אחת עוברת כחוט-השני, ברורה ועקיבה: "כבר בחצי ימיו. ולא / דגר. ולא ילד דבר. / ודין לו אין. ולא / חשבון. ומאומה לא ניכר". (ע' 9)

בלשון בוטה, היישר ובלתי חמקמקות, מתגלה פה הפרובלימטיקה המוכרת, העצובה של בן השלושים כאן ועכשיו. הוא מחויב להמ" שיך במלחמת אבותיו, להילחם על ערכים, ליצור, להיאבק, לבנות, להוכיח! להוכיח שכל שהושקע בו היה כדאי, לדווח על מעשיו, להתודות, להצדיק את עצמו, להחזיק את הדגלים ולשאתם ברמה. לכך גידולו. והנה בא השבר, המיתח הפסיכולוגי הטי" פוסי: "ולא בער. ולא נשרף. ודין לו אין. ולא דין. והוא חייב".

האכזבה שהוא מנחיל להוריו מציקה לו. הוא אינו מתנצל, אינו מתעלם, אינו מתעסק בעולמות אחרים. הוא מתוח, הוא ירש את האכזבה וסובל ממנה. והתוצאה—בריחה, בריחה לשינה, אל תרדמה פסיכולוגית: "לישון. לישון. באור היום. במתק... וצהריים. דווקא צהריים... וכה פשוט הוא זה. כהזיה. מובן עד תום. כמו אי-אפשר אחרת" (ע' 14). ובשיר אחר: "לישון. לישון. / לברוח משאון המון / אדם. דומם / לשכב על המיטה. לאטה / תבוא השלנה: רחבה, / חסרת כל מחשבה / אישית, אנושית / כל-כך, ועייפה". (ע' 30)

בשיר האחד, טורח המשורר לציין שהוא רוצה לישון "דווקא בצהריים", ובשיר השני דווקא ביום-ראשון. כלומר: לא בזמן הרגיל אלא בשעה שהיה חייב לעשות, ליצור, להיאבק, לראות את הדברים באור הבהיר, "להישרף" בשמש-הצהריים, להתחיל במע" שים גדולים ורבים ביום-הראשון. המצוקה של דור שאיכזב באה לביטויה המתוח בשירים הקצרים והמעטים הללו.

המסעירה בשעה זו את החברה הישראלית. עשירים ושבועה השירים המקובצים בחוברת זו שלפנינו, אף שאין רמתם אחידה כל-עיקר ואחדים מהם אינם תורמים דבר לרושם הכולל, יש ויש בהם ערכים סגוליים משלהם. תכופות למדי הם מפתיעים בחיתוכם, בציי-רופי דימוי וניב, במיווגן של השפעות (רטוש ה"מאוחר", עמיחי, גם ז'ק פרוור?), במקור ריות רעיונית, בראיית-דברים רעננה, "חד-פעמית". כמעט תמיד הם משכנעים בישרותם הפנימית, גם כשהם מרמזים בבירור על מניעים כאובים, מורכבים, נפתלים. ואין בהם גם שורה אחת העשויה לרמוז שאולי אין הכותב אזרח מלא בלשון העברית, מעורה ביצירת-ההווה העברית.

השיר הפותח את הקובץ, "מבט לעבר ירוש" לים", עורר הדים עם פירסומו הראשון במוסף לספרות של "הארץ" בתחילת השנה שעברה. לא למותר הוא להביאו כאן בשלמותו:

אולי נאסוף / את כל האבנים הגדולות / שבהרי ירושלים. / אולי נבנה / כותל אחר / מסגד אחר / וכנסיה אחרת. / אולי //

נשכח טעויות העבר. / אולי / סוף סוף נבנה / עיר אחרת / לא בהרי ירושלים // נקרא לה ירושלים.

עד כאן באשר לרצון, לאידיאלי. באשר ליש המצוי שומר לנו עריידי כמה רמזים עמוסי-משמעויות, רבי-סטריים. כמו, למשל, בשיר "פעם אדבר" (ע' 25):

פעם אני / אדבר / ואת מחיר דברי / אוכל לשלם. // עוד תראו / אם יישבר לי / אומר את הפל / את כל שהיה / טמון בשברי. // אני אומר— / יש לי מה לומר. / ודי.

והדברים רמוזים יותר, ובתוך כך גם מפור" שים הרבה יותר, בכמה משורותיו של שיר "ברקע הגוף האילם", החותם את החוברת הזאת כולה (ע' 46):

...ברקע הגוף הזה / אני רוצה לומר / כמה דברים / ואשרי המאמין. // ברקע הגוף האילם / אני רוצה לומר / כמה דברים / וכל המוסיף גורע.

* עזי שביט: כבר בחצי ימיו (שירים); הקיבוץ המאוחד, 1972; עמ' 33.